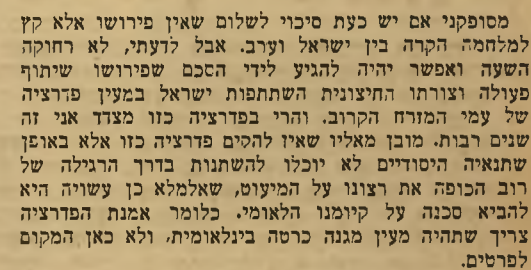

הערבים זקוקים לנו!"

הדבר שאתה מבקש, הנחו, איפוא, התחדשות חנית?

ראיון זה ניתן על-ידי פרופסור מרטין ג'ורדן הראשי של "העולם הזה" לפני שלושה שבועות בביתו בטלביה, ירושלים. ראיון, שהיה ראשון שניתן על-ידי הוגה הדעות הנודע הזה 15 שנה, נמשך ארבע שעות וחלקו השטחים ביים. לחן מתפרסם קטעו הראשון של הדיון המסומן.

שרויים אנו עכשיו בירידה רוחנית ומוסרית איומה. אבל
איננו מתאש. עלינו לחזור אל האמת המיוחדת לנו, אל
האוניברסליזם הלאומי, המחויב גם על ידי הסיטואציה הגי-
אופוליטית שלנו. זו היתה מאז ומעולם תכניתה של הציונות
הראויה לשם ציון. אוניברסליזם לאומי מירושו להבטית יסוד
מוצק לאומה, לשם מימוש חלקה בהקמת אנושות אמתית.
ואין לקיים משימה כזו אלא בדרך השלום. היינו ציונים לפי
שורשינו להוציא דבר זה מעולם הדיבור ולהכניסו לעולם
המעשה. לחזור אל האוניברסליזם הלאומי, מירושו להילחם
בקלקלות שפתחו לפנינו את שער האומנות.

ענייני לא בארץ ישראל בלבד, אלא בכל האזור של המזרח התיכון. כל בעיותינו חלופיות בו ואי אפשר להפריד ביניהן. כבר ראיתי זאת בשעה שהתחלתי עוסק בשאלה זו בשנת 1917 שהועמדנו לפני מצב חדש, ומאז ועד עתה אני מהרהר בדבר ונושא אני נפשי אליו.

אני ושכמותי מעולם לא ראינו בעצמאות הלאומית מטרה
במני עצמה, אלא בסיס שאי-אפשר להגשים את התחיה
בלעדיה. תקוותנו הייתה שתנתן לנו שהות כדי לפתח את
השוב ופיתוח אורגני, כדי לעשותו גוף חברי ופוליטי
בריא.

כן. ראיתי שגורלו של חבל זה שקוראים לו המזרח התיכון תלוי בשיתוף העמים היושבים בתוכו. לא אנהנו ולא הערבים לא נצליח בלי שיתוף זה. הם עוקמים לנו ממש כשם שאנהנו עוקמים להם. החבל זקוק לשני העמים, לשיתוף שביניהם. משום כך הרי זה ענין פוליטי עולמי.

אין להאשים איש על שלא יצא הדבר אל הפועל. ההיסטוריה השראית של עמנו באה עלינו בענן של גזירות ופור-עונותיו ושיבשה את דרכנו. נוצר לחץ פסיכולוגי של המונים לחץ שלא הציונים כלבו לא יכלו לעמוד בפניו, אלא גם כמה ממדינאי העולם ראו את הדבר כגור-דינה של ההיסטוריה. וכך קמה המדינה ככפרח השפה. ואנחנו נעשו אז מעשים שהיו קדחתניים יתר על המדה, ובלי דעה הביאו רעה על העציון.

הוגך, פרופיסור בוכר, התפוזן למדינה אחרת במינה?

רובם של הציונים רצו לבנות קודם כל מדינה, ואילו אנשי החוג אמרו שצריך הוא ואף נביא אליה. אלה רצו בהתחלתה ארגונית, שבסופה תצמח ותכל מדינה שתהיה למרכז החיים במזרח התיכון. בה יגלו היהודים את כוחות היצירה הגנויים בהם. אף קיוונו שצירה זו תיבנה על בסיס של אמונה בכלל, ובשל אמון הדדי בפרט.

אחרי האספה אמר לי בשיחה פרטית חטופה: „אל תחשוב שנייגוס מכסים למה שאמרתי, אלא שיש מוקדם ומאוחר בהיסטוריה.“ אמנם כן: מה שברוך בשעה זו, שם אמר לי יהיה בידך בשעה אחרת, כמו שאמרו חכמינו: „אל תאמר לכסף אפנה...“

לה עברו ימים מועלים והתחילו מעמידים ועדות ויחיד, והיוזמה נשמטה מידיו.

כלום היית אומר שיש צורך במהפכה תרבו-
תית ?

פוליטיקה הראויה לשמה אינה עניין להחלטות ומעשים בלבד. קודם כל צריך כיוון. ממנו גובעות ההחלטות וגובעים המעשים, לפי המצבים החולפים. לדעתי היה הכיוון הפוליטי שלנו בעניין הגידון מוטעה ומטעה, והדבר הראשון שעלינו לשנותו הוא שינוי הכיוון.

קודם כל עלינו לדעת שלאמיתו של דבר אין לנו עדיין תרבות מהותית חיה. יש לנו מורשת גדולה, יש לנו אשפים מונונים בכשרונות סופרים, משוררים, אמנים, הוגים, אנשי מדע ומחקר, וגם מוסדות חינוכיים ותרבותיים מצויינים. יש לנו, אבל התרבות במשמעותה כעיקרה, תרבות שרשמה מבהם ככל תחומי חיינו של העם, אינו לנו.

האינך סבור שהזדקת וגדלה בארץ תרבות
חדשה

כל התרבויות הגדולות, וביחוד תרבויות המזרח, בנויות על צו מוחלט של צדק ואמת. אף תרבותה של יוון, שהרי יסודה של יוון גילד כאן, באסיה הקטנה. קו משותף לכל המזרח כולו הוא ההכרה שיש סדר אמת בשמים, וחובה על בני האדם להגשימו בארץ. כך היה הדבר אצל הסינים וההודים והפרסים בקדמות ימיהם, וכן בקדמות עמנו. הצדק יכול להיות מונוטאיסטי או לא, אבל מכל מקום אינו צדק של אמת, אלא אם כן הוא צו מוחלט, הקובע את אורח החיים. נתתי בענין זה באריכות, בנאומי יהדות ותרבות שנחפרסם בספרי המשבר הרוח.

קרוב לודאי שזמן מה הדבר יהיה בלתי־פופולרי. והרי במשטר דמוקרטי אורבת כל מפלגה לכשלונו יריבתה, ודרוש אומץ־לב רב כדי לחולל שינוי כזה.

אתה סבור שהמצב כיום חמור יותר מאשר
היה לפני עשר שנים?

שעת הכושר היתה מיד אחרי נצחוננו. אנשים פקחים ידעו זאת. לכן ניסו לקשור משאומתן עם עבדאללה. אינני רוצה לנקוב בפרטים, אך דומה שביתור מסוים אפשר היה להגיע לידי הסכם.

וְהִמָּה נִכְשֵׁי הַמֵּשָׁא וּמִתֵּן ?

שליחינו חשבו כנראה שאם נחכה נקבל תנאים טובים יותר, ולא שמר לב לעובדה שבני-אדם סופם למות, ולעורבה שבנים רבים אינם הולכים בקצבות אבותיהם. על כל פנים, עכשיו קרוב לדואי שבעוד זמן מה עתידה לבוא, אחרי שינוי מסוים בפוליטיקה העולמית, שעת כושר חדשה. הכל תלוי בזה אם נדע לנצל אותה שעה, וזאת אומרת אם נדע כבר עכשיו להתכונן לה.

ואם נסוּחַ דַּעַתְנוּ מֵאֲפֻשְׁרוֹת הַזֶּה שְׂאֵתָה רוֹמֵז
עֲלֵיהֶ. הֵאָם בְּדַעַתְךָ הַזֶּה פֹּעֵל נִגְדְנוּ ?

לא אישיות חדשה עיקר, אלא התחדשות כללית, על דרך המרמא „רוח נכון חדש בקרבנו“. מכל מקום, האיש שעשה ללא את את מה שהשד צריכה לו, היה גיבורה האמיתי של האומה, וכולנו חייבים לסלול את הדרך לאיש ה.ה. שלישי. עשה אינו רואה אותו. יש לי הרושם שכמה אנשים חשובים רואים את המציאות כמות שהיא, ועדיין אינם מעזים לדבר עליה.

פרופסור בובר, האם נקודת המוצא שלך היא
פנימית או חסרית?

איננו מבחין הבחנה עיקרית בין הנכון מבחינה מוסרית לבין הנכון מבחינה פוליטית. מעשה בלתי מוסרי יכול לפעמים להביא תועלת לשעה אבל לא לדורות, אפילו לא לדור. ~~המחשבות הנכונות של ימינו נשכח על ידי המחשבות הנכונות~~

איני גורס כך. איני מצביע אלא על הצורך לערוך נמרצות.
לפני כשלוש שנים הוזמנתי אני ועוד כמה אנשים לשיחה
עם אחד ממנהיגי המדינה. דיברנו על עיצוב דמותה של
האומה הישראלית. נשאלתי: "כיצד תוכל הממשלה להשפיע
על דמותה הרוחנית והמוסרית של אומה?" אמרתי: "הממ-
שלה אין בידה לקבוע את אופי העם על ידי חוקים ותקנות.
אבל יכולה היא לעשות מעשה שהקהל יעמוד וישאל 'למה?'
ויחליח מהרהר. בעיקר הצעתי מעשה שיגורר את מצפוננו
למעשה: לקחת את היוזמה בידינו ולהזמין את כל המדינות
המשוינונות, ואת את המוסדות המשוינונות, לעמוד כדי ללכת